

نگاهی تطبیقی به درونمایه‌های مشترک زنانه در شعر غاده السمان و پروین اعتصامی

سعیده میرحق جو لنگرودی*

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۱

فاطمه علی نژاد چمازکتی**

تاریخ پذیرش: ۹۹/۲/۱۸

چکیده

غاده السمان شاعر سوری عصر معاصر است که زن، عشق، تبعیض و تعصب‌ستیزی از بن‌مایه‌های اصلی اکثر اشعارش می‌باشد. در جهان او را بیش‌تر به عنوان نویسنده می‌شناسند. پروین اعتصامی شاعره ایرانی است که در اشعارش عشق به انسانیت، آزادی، عدالت اجتماعی، علم، هنر و عشق به قشرهای محروم و رنج دیده جامعه موج می‌زند. این پژوهش، زندگینامه و اشعار دو بانوی شاعر را مورد بررسی قرار داده و تشابه و اختلاف در مضامین را برمی‌شمرد و به این نتیجه می‌رسد که چگونه دو شاعر در دو برهه زمانی نزدیک به هم تا این اندازه می‌توانند از مشابهت برخوردار باشند و از دریچه احساس و عاطفه این دو زن، جهان و مسائل موجود در آن را بنگرند، و به اندیشه‌ای نو و بدیع در تطبیق میان ادبیات فارسی و عربی دست یابند.

کلیدواژگان: ادبیات تطبیقی، تجربه شعری، زن، عشق، وطن.

* عضو هیأت علمی، مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری و پایگاه استنادی علوم جهان اسلام.

mirhaghjoo@isc.gov.ir

** عضو هیأت علمی، مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری و پایگاه استنادی علوم جهان اسلام.

Alinezhad@isc.gov.ir

نویسنده مسئول: سعیده میرحق جو لنگرودی

مقدمه

ادبیات تطبیقی ثمره تحول پژوهش‌های ادبی در دوران جدید است. توجه به این ادبیات از روزگاران دور وجود داشته است اما دوران معاصر در وضع مبانی جدید، برای تحکیم قواعد و روش‌های آن از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. این نوع مطالعه بیش از هر چیز گویای نقاط وحدت اندیشه بشر است؛ اینکه چگونه اندیشه‌ای در نقطه‌ای از جهان توسط اندیشمندی، ادیبی و یا شاعری مطرح می‌شود و در نقطه‌ای دیگر همان اندیشه به گونه‌ای دیگر مجال بروز می‌یابد. این اشتراکات حاصل شباهت‌ها و مشترکات روحی انسان‌ها با هم است. در این اندیشه‌های مشابه که به فرهنگ مشترک جوامع انسانی توجه می‌شود، طلایه‌داران فرهنگ در هر کجای دنیا دیدگاهی فراتر از انسان‌های عادی داشته و مرزها و خصوصیات نژادی و اخلاقی و سیاسی را در هم پیچیده و جامعه‌ای ایده‌آل و جهانی را به تصویر می‌کشند.

در حوزه شعر عرب یکی از شاعرانی که برای احقاق حقوق زنان تلاش کرد، غاده سمان شاعر معاصر سوری است. او با جرأت و جسارت خود، به ظلمی که از ابتدای تاریخ بر زن روا داشته شده اعتراض می‌کند و برای آزادی اراده، با سنت‌های غلط و عقب‌ماندگی‌های فکری جامعه خود می‌جنگد. او زنی عرب است که با قلمش به مبارزه با مردسالاری‌های جامعه‌ای برمی‌خیزد که زنده به گور کردن زنان را نشانه عربیت و از افتخارات خود می‌دانستند. اعتراض او فقط برای احیای حقوق زن عرب نیست، او علیه درد مشترکی به پا خاسته که تمام زنان دنیا به آن گرفتارند. چنین زنی در ادبیات فارسی نیز می‌درخشد با نام پروین اعتصامی.

در تفکرات پروین توجه به جنس زن نایاب است و اینکه آن‌ها می‌توانند منشأ آگاهی‌ها و آزاداندیشی‌های بسیاری باشند (نشریه زن در فرهنگ و هنر، شماره ۳، ۳۵-۱۹). پروین اهمیتی خاص برای نقش کلیدی و حیاتی زن در خانواده و جامعه قائل است و از این روست که وی در قالب اشعارش به سیمای زن به عنوان «رکن خانه هستی»، «زاینده و پروراننده مردان بزرگ»، «پدیدآورنده محبت»، «طیب و پرستار»، «نخستین مربی و آموزگار»، «گهواره جنبان حکیمان و دانا مردان» و «نگهبان خانه و خانواده و تیمارداری و حلمی و پشتیبانی مرد» می‌نگرد (مجله پژوهش‌های سیاسی، شماره ۱: ۸-۳۹).

وی در قطعه «گنج عفت» که به نام «زن در ایران» نیز معروف است، به عنوان مهم‌ترین شعری که او در رابطه با زنان سروده است، وضع نامطلوب اجتماعی، سیاسی زنان ایرانی را بیان می‌کند و اوضاع زنان زمانه خود را به تصویر می‌کشد و از حقوق ایشان دفاع می‌کند (همان). زنی که نه حق رأی داشت، نه حق درس خواندن و نه کسی که این حقوق سلب شده‌اش را بستاند. او فقط در پس پستو و مطبخ به سیه روزی و بی‌عدالتی روزگار می‌گذراند. تشابه در نظرات و عقاید این دو شاعره بزرگ پژوهش حاضر را به واکاوی حیات اجتماعی و ادبی غاده و پروین سوق داد.

درباره غاده السمان

غاده از دانشگاه سوریه با مدرک لیسانس ادبیات انگلیسی، فارغ التحصیل شد و دوره دکترای خود را در همین رشته در دانشگاه لندن گذراند. وی شاعر، رمان نویس و روزنامه‌نگاری فعال و تواناست که آثارش واکنش خوبی در میان آثار عربی داشته است. اولین آثارش می‌توانست وی را در جرگه نویسندگان فمینیستی چون کولیت خوری و لیلی بعلبکی قرار دهد اما آثار بعدی وی او را از محدوده تنگ فمینیسم و رمان‌های عشقی خارج نمود و به جامعه‌ای بسیار وسیع‌تر، جامعه‌ای لبریز از انسان دوستی و مسائل ظریف بشری وارد کرد. وی به عنوان خبرنگار به سراسر اروپا و کشورهای اروپایی سفر کرد. این سفرها باعث کشف سرچشمه‌های ادبی جهان و کشف جهان ادبی خودش شد. شکست جنگ شش روزه ژوئن ۱۹۶۷ تأثیر تکان دهنده‌ای بر او گذاشت، همانطور که بسیاری از هم‌نسلان او را تحت تأثیر قرار داد و تا شش سال پس از آن هیچ کتابی منتشر نکرد. وی بعدها در داستان‌های کوتاه خود با زبانی ادبی، مسأله پیچیده روشنفکری عرب و تعارض میان افکار و اعمال آن‌ها را توصیف کرد. وی از مهم‌ترین نویسندگان کنونی عرب است. برخی از منتقدان، وی را به سبب اثرش، کتاب «لیلة المليار»، حتی از نجیب محفوظ نیز مهم‌تر قلمداد کرده‌اند.

او صاحب انتشارات السمان است که در ۱۹۷۷م آن را تأسیس کرد و تنها آثار خود را در آن چاپ می‌کند و دارای ۱۵ کتاب از مجموعه «الأعمال غیر الکاملة» است که از وی منتشر شده و تعدادی از آن‌ها مجموعه شعر است. او آثار نقدی نیز دارد. اشعار وی تحت

عنوان «نامه عاشقانه» به خواننده ایرانی به وسیله دکتر فرزاد ترجمه شده است که از کتاب مجموعه شعر «زنی عاشق در میان دوات» انتخاب گردیده است. در این نامه، وی خطاب به ایرانیان می‌گوید: «قصه‌ها و رمان‌های من به سیزده زبان ترجمه شده اما تنها در ایران راز پنهانم را کشف کردند و برای نخستین بار ایرانیان بودند که اشعارم را ترجمه کردند، زیرا که آنان عاشقان را درمی‌یابند» (فرزاد، ۱۳۷۸: ۷۸). شاعر سوری، غاده السّمان، با حضور فعال و پویای خود در عرصه نویسندگی و شاعری به عنوان یک زن، آن هم زن عرب، خط بطلانی بر اندیشه‌های راکد اعراب کشیده است. زن، همچون صدف بسته‌ای است که رازی دارد و کم‌تر به بیان آن همت می‌گمارد اما شعرهای غاده السّمان، با جسارت زنانه، این راز را افشا می‌کنند:

«با آنکه پوستم سپید است/ به معنایی من زنی زنگی و سیاهم/ زیرا من زنی عربم.../ در زیر صحراهای جاهلیت/ زنده به گور بوده‌ام/ و در عصر راه رفتن بر سطح ماه/ من همچنان زنده به گورم/ در زیر ریگزارهای حقارت موروثی/ و محکومیتی که پیش از من صادر شده است» (السّمان، ۱۳۸۷: ۶۵)

افق دید او، تنها محدود به زن عرب و سرزمین عربی نیست؛ او از درد مشترک زنان سخن می‌گوید و از انحطاط جامعه زنان خبر می‌دهد. زنی که از وضع خود غافل است، مژگان را به سرمه می‌مالد و تنها به ظاهرش می‌پردازد و اجازه می‌دهد که غبار غفلت و جهالت بر وجودش بنشیند. شاعر، با لحنی که نه امر می‌کند و نه می‌ستیزد، زن را به نوعی خودآگاهی می‌رساند. جامعه عرب آن زمان نسبت به زن که از او تصویری زیبا ولی پوچ ارائه می‌دهد که صرفاً زندگی‌اش با اهداف مرد معنی می‌یابد.

صدق عاطفه، یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این نویسنده است. صدق عاطفه، در حقیقت بدین معناست که آنچه نویسنده در نوشته‌اش می‌آورد، تجربه خصوصی خود اوست. به بیان دیگر، زندگی خصوصی نویسندگانی که صدق عاطفه دارند، با زندگی بیرونی‌شان یکی است. غاده نیز زندگی خصوصی خود را شعر کرده است:

«... در خانه مادر بزرگم را می‌کوبم/ با چهره باستانی‌اش، در را می‌گشاید/ زمانی دراز، بر دست‌های حنایی‌اش اشک می‌ریزم/ در حالی که یاسمن‌های گیسوانش، بر سرم فرو می‌بارد» (السّمان، ۱۳۸۷: ۸۸)

«امشب قرص‌های خواب آورم را نخوردم/ تا مرگ به ناگاه مرا درنیابد/ در لحظه غفلت/ دزدانه» (السمان، ۱۳۸۷: ۵۳)

درباره پروین اعتصامی

پروین اعتصامی که نام اصلی او رخشنده است در بیست و پنجم اسفند ۱۲۸۵ هجری شمسی در تبریز متولد شد. در کودکی با خانواده‌اش به تهران آمد. پدرش که مردی بزرگ بود در زندگی او نقش مهمی داشت، و هنگامی که متوجه استعداد دخترش شد، به پروین در زمینه سرایش شعر کمک کرد. پروین، در ۱۸ سالگی، فارغ التحصیل شد. او در تمام دوران تحصیلی، یکی از شاگردان ممتاز مدرسه بود. البته پیش از ورود به مدرسه، معلومات زیادی داشت، و به دانستن همه مسائل علاقه داشت و سعی می‌کرد در حد توان خود از همه چیز آگاهی پیدا کند. مطالعات او در زمینه زبان انگلیسی آنقدر پیگیر و مستمر بود که می‌توانست کتاب‌ها و داستان‌های مختلفی را به زبان اصلی (انگلیسی) بخواند. مهارت او در این زبان به حدی رسید که دو سال در مدرسه قبلی خودش ادبیات فارسی و انگلیسی تدریس کرد. نخستین مجموعه شعر پروین، حاوی اشعاری بود که تا پیش از ۳۰ سالگی سروده بود و بیش از صد و پنجاه قصیده، قطعه، غزل و مثنوی را شامل می‌شد. پروین اعتصامی پس از کسب افتخارات فراوان و درست در زمانی که برادرش - ابوالفتح اعتصامی - دیوانش را برای چاپ دوم آن حاضر می‌کرد، ناگهان در روز سوم فروردین ۱۳۲۰ بستری شد. پزشک معالج او، بیماری‌اش را حصبه تشخیص داده بود، اما در مداوای او کوتاهی کرد و متأسفانه زمان درمان او گذشت و شبی حالش بسیار بد شد و در بستر مرگ افتاد.

مردم استقبال فراوانی از اشعار او کردند، به گونه‌ای که دیوان او در مدتی کوتاه پس از چاپ، دست به دست میان مردم می‌چرخید و بسیاری باور نمی‌کردند که آن‌ها را یک زن سروده است، استادان معروف آن زمان، مانند دهخدا و علامه قزوینی، هر کدام مقاله‌هایی درباره اشعارش نوشتند و شعر و هنرش را ستودند (بهبهانی، ۱۳۷۰: ۱۶۲).

از اواخر دوران قاجاریه به بعد، زمزمه‌های آزادی‌خواهان و متجددان برای آزادی زنان به گوش می‌رسید؛ اگرچه پیش از این دوران، در میان اقوام ایرانی، که از آغاز قرن

هفتم پیش از میلاد تا روی کار آمدن کوروش کبیر بر ایران سلطنت می‌کردند رگه‌هایی از اهمیت جایگاه زن را می‌توان دید: «قوم ماد اولین قومی بودند که به مقام زن در جامعه پی برده و در تجلیل مقام او کوشیده‌اند. این قوم آریایی‌نژاد، در قوانین و مقررات ملی و اجتماعی خود، حقوق و امتیازات بسیاری برای زنان مقرر داشته و پرورش زن را پایه و اساس ترقی و پیشرفت جامعه می‌دانستند» (شیخ‌الاسلامی، ۱۳۵۱: ۶۳). جنبش اصلی زنان رابطه‌ای مستقیم با تاریخ مشروطه دارد. نخستین جرقه‌های نهضت آزادی زنان در ایران با تأسیس مدارس دخترانه آغاز شد. بسیاری از زنان روشنفکر و پیشرو، که بعدها هسته مرکزی جنبش‌های آزادی‌خواهانه زنان ایران را تشکیل دادند و آثارشان در مطبوعات آن روز درج شد و یا چندی بعد نخستین مطبوعات اقتصادی زنان را بنیان نهادند، عموماً از همین گروه بودند. در میان این زنان، پروین اعتصامی حضور پررنگی دارد. پروین، علاوه بر اشعار مهیج و تکان دهنده‌ای که در افکار و اندیشه زنان آن روزگار باقی می‌گذارد، در نشریات نیز اشعاری می‌نوشت: چشم و دل را پرده می‌بایست اما از عفاف چادر پوسیده بنیان مسلمانی نشد (همان: ۶۷)

و یا در جایی دیگر:

در دبستان انصاف زن شاهد نداشت در دبستان فضیلت، زن دبستانی نبود
 در قفس می‌آرمید و در قفس می‌داد جان در گلستان، نام از این مرغ گلستانی نبود
 از زر و زیور چه سود آنجا که نادان است زن زر و زیور پرده‌پوش عیب و نادانی نبود
 (راوندی، ۱۳۵۷: ۷۲۹/۳)

در دوران پهلوی اول، پروین اعتصامی برجسته‌ترین چهره شعر اخلاقی و تعلیمی است. شاید مهم‌ترین عامل پیشرفت پروین در مقام یک زن در آن روزگار وجود پدر دانشمند و فاضل او، یوسف اعتصام/الملک، بود؛ چراکه وی به تربیت زنان، برای پیشرفت و ترقی، اهمیت می‌داد.

«در باب نسبت اندیشه سیاسی و شعر، شاعران را به سه گروه می‌توان تقسیم کرد: شاعران سیاست پرداز و احیاناً مبارز یا حزبی، شاعران فارغ از دغدغه‌های سیاسی، و سرانجام شاعرانی که گرچه مشخصاً در شمار شاعران سیاسی شناخته نشده‌اند و مکتب و

ایدئولوژی و گرایش سیاسی یا حزبی خاصی نیز ندارند، اما گاه حتی بیش از دو گروه نخست، بازتابنده مسائل و مشکلات اجتماعی و سیاسی عصر خود و بازگو کننده دردها و حرمان‌های جامعه و مردم خویش‌اند. این دسته سوم که از آنان با عنوان شاعران متعهد می‌توان یاد کرد، شعر خود را گاه با همه جمال و کمال آن، نه در مقام طرح ذهنیات، احساسات، تمنیات و خواسته‌های شخصی، که به خدمت نمایاندن واقعیت‌ها و عینیت‌های تلخ اجتماع و سیاست و اخلاقیات زمانه خویش و ساختن دنیایی بهتر و انسانی‌تر گرفته‌اند. در میان این سه طیف کلی از شاعران، پروین/اعتصامی را باید در شمار گروه اخیر دانست» (پژوهش حقوق و سیاست، شماره ۲۳: ۲۰۱-۲۲۶)

اندیشه‌های متبلور در اشعار پروین و ارزش‌های متعالی فکری او نیز ناقدان و صاحب نظران بسیاری را به نقد و سنجش درونمایه‌های شعری وی واداشته است. در این میان داوری ناقدان در باب اندیشه‌های سیاسی و اجتماعی پروین متفاوت و گاه متضاد بوده است. برخی وی را فاقد اندیشه سیاسی و حتی اجتماعی مشخص و منسجمی دانسته و یا آرا و افکار او را در عرصه سیاست و اجتماع در مجموع گذشته‌گرا، واپس‌گرایانه، محافظه‌کارانه، سنتی، تسلیم طلبانه، صوفی‌گرایانه، نومیدانه، مردم‌گریز، ایستا، ایده‌آلیستی، غیر واقعی و عاری از جهان بینی صحیح و عمیق برشمرده‌اند. بعضی دیگر متقابلاً پروین را شاعری نوگرا، زمان شناس، تحول خواه، رئالیست، آگاه، روشنفکر، منتقد، افشاگر، مبارزه‌جو و انقلابی خوانده‌اند و حتی وی را در چنین عرصه‌هایی هم‌ردیف و گاه فراتر از شاعران انقلابی و پیکارجوی نامدار معاصر همچون عشقی و فرخی خوانده‌اند.

در این میان جمعی نیز هر دو رویکرد را به گونه‌ای متناقض و پارادوکسیکال در شعر پروین یادآور شده و گاه در داوری خویش در این باب خود به نوعی پارادوکس و تناقض گویی گرفتار آمده‌اند. شاید گوناگونی و تضاد یا تناقض در این داوری‌ها را با مدعای آغاز سخن بتوان توجیه کرد و توضیح داد که پروین را در میانه طیفی از سیاست‌پردازان تا سیاست‌گریزان تنها می‌توان شاعری متعهد خواند با برخورداری از اندیشه‌ها و دغدغه‌های سیاسی و اجتماعی، فارغ از سمت گیری و چارچوب فکری متصلب و جزمی سیاسی، مذهبی، طبقاتی، حزبی و عقیدتی خاصی بود.

پیشینه پژوهش

در عرصه تطبیق اشعار شاعران زن معاصر فارسی و عربی پژوهش‌های بسیاری صورت گرفته است. از آن جمله مقاله «صورة الآخر الشرقي في أدب الرحلات لغادة السمان؛ كتاب شهوة الأجنحة نموذجاً» از نظری و همکاران در سال ۱۳۹۷، *قربانی* و عربی نیز در سال ۱۳۹۷ با مقاله تحلیل نامنی نشانه‌ای در رمان «ليلة المليار» از *غادة السمان* به نقد و تحلیل رمان *غاده* پرداختند. *داودی* و *اختری* در سال ۱۳۹۵ *عصیان* و *هنجارگریزی* در شعر *فروغ فرخزاد* و *غادة السمان* را به رشته تحریر درآوردند. *روان شاد*، و *ابراهیمی نیا*، در سال ۱۳۹۷ با مقاله «خردورزی در منظومه‌های تمثیلی احمد شوقی و پروین اعتصامی» نقدی در ادبیات تطبیقی انجام دادند. *پولادی* و همکاران به بررسی تطبیقی کهن‌الگوهای *آنیما* و *آنیموس* در اشعار *سیمین بهبهانی* و *غادة السمان* پرداختند. *نوروززاده* در سال ۱۳۹۷ «رد پای کودکی در اشعار پروین و فروغ؛ بررسی تطبیقی مضامین مشترک و غیرمشترک فروغ فرخزاد و پروین» را به رشته تحریر درآورده است. در سال ۱۳۹۶ مقاله‌ای از *کاکاوند* با عنوان *رویکرد بینامتنی در آموزه‌های تعلیمی پروین اعتصامی و مولوی* در مجله فنون ادبی چاپ شد. *ملک حسینی* و *زمان احمدی* نیز در سال ۱۳۹۶ از نگاهی دیگر آثار پروین را در مقاله‌ای با عنوان «آرکائیسیم واژگانی و نحوی در پنج داستان مینی مال در دیوان پروین اعتصامی» نقد و بررسی کردند. مقاله‌ای با عنوان «بررسی جایگاه و انواع تشبیه از لحاظ ساختار و شکل و مضمون و محتوا در دیوان پروین اعتصامی» از *صمصامی* و *میرصادقی* در سال ۱۳۹۵ به چاپ رسیده است که به بررسی دیوان پروین پرداختند. «مقایسه مضامین اجتماعی در اشعار پروین اعتصامی و احمد صافی النجفی» در ۱۳۸۹ که در فصلنامه مطالعات ادبیات تطبیقی به چاپ رسیده از دیگر مقالاتی است که موضوعاتی چون وطن، آزادی خواهی و دردهای اجتماعی و اقتصادی طبقات محروم جامعه را در شعر دو شاعر بررسی کرده است. *ریحانی اردبیلی* و همکاران سال ۱۳۹۷ در *سومین سومین همایش بین المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی*، در مقاله‌ای به مقایسه تطبیقی جایگاه زن در اشعار *غاده السمان* و *پروین اعتصامی* پرداختند. با وجود این پیشینه، در زمینه بررسی تطبیقی درونمایه‌های شعری *پروین اعتصامی* و *غاده السمان* پژوهشی مستقل صورت نگرفته است.

و جستار پیش رو، پژوهشی تازه در این وادی قلمداد می‌گردد. بررسی تطبیقی اشعار پروین و غاده، از این جهت اهمیت دارد که بررسی اشعار دو زن شاعر از دو ملیت مختلف است که می‌تواند در مرحله بعدی به بررسی تطبیقی شعر زنان ایران و عرب، و پس از آن ادبیات زنان ایران و عرب، و پس از آن تطبیق ادبیات ایران و عرب، و در مرحله نهایی به بررسی اشتراکات فرهنگی این دو قوم منجر شود.

عشق در آثار دو شاعر

پروین معتقد است که در عشق حقیقی، عاشق باید جان و تمام وجود خود را قربانی معشوق کند:

ای خوشا مستانه سر در پای دلبر داشتن

دل تهی از خوب و زشت چرخ اخضر داشتن

سوختن، بگداختن چون شمع و بزم افروختن

تن به یاد روی جانان اندر آذر داشتن

اشک را چون لعل پروردن به خوناب جگر

دیده را سوداگر یاقوت احمر داشتن

(اعتصامی، ۱۳۷۹ش: ۱۷۲)

اما در مقوله عشق مادی، پروین بی‌پردگی و صراحت‌گویی نمی‌کند و از دایره تمثیل، نماد و کنایه پا را فراتر نمی‌نهد. او در بیان عشق زمینی در برخی از اشعارش از زبان گل و بلبل به شرح ویژگی‌های عاشقی می‌پردازد و احساس و اشتیاق درونش را از زبان آن‌ها بیان می‌کند (سخن عشق، شماره ۳۳، ۳۴: ۱۱۹-۱۳۴):

نهفت چهره گلی زیر برگ و بلبل گفت

میپوش روی، به روی تو شادمان شده‌ایم

مسوز ز آتش هجران، هزاردستان را

به کوی عشق تو عمریست داستان شده‌ایم

(اعتصامی، ۱۳۷۹ش: ۱۵۸)

عشق واقعی در نظر پروین آن است که از صمیم قلب، پاک و عذرا باشد و عاشق راستین کسی است که در وادی دلدادگی، پاک باز و راستین باشد و در راه معشوق جان بر کف نهد:

عشق آن است که در دل گنجد   سخن است آنکه همی بر دهن است
نگاه غاده نیز به عشق فراوان است و عشق به اشکال گوناگون در اشعارش رخ می‌نماید. این شاعر جسور، سعی در بازخوانی و روایتی تازه از مفهوم عشق با نگاهی زنانه و زبانی زنانه دارد. غاده به رهایی در عشق و آزادی عشق معتقد است عشق در اشعارش پیوندخورده با جنگ است و بر شعر او هراس را حاکم ساخته و رگه‌هایی از بی‌اعتمادی در آن به چشم می‌خورد و گاه پیوندخورده با رنج است. عشق انسانی وجه مشخصی در اشعار این شاعر یافته عشق به وطن و سروده‌های وطنی پس از عشق به همسر در اشعارش نمودی بارز یافته، و عمدتاً تصاویر ارائه شده از وطن درد، ویرانی و رنج است که جنگ بر این امر تأثیر بسیار گذاشته است. غاده در عشق و بیان حالات عاشقانه، وصال و... صراحت بیان دارد و عشق خود را بی‌پرده به زبان می‌آورد و گاه فریاد می‌زند، معشوق خود را می‌ستاید، او را در آغوش می‌کشد، از وی بوسه طلب می‌کند و هر آنچه سنت، پیش از این، زن را از آن منع کرده در شعر خود زیر پا می‌گذارد و ناب‌ترین احساسات پاک عاشقانه را به معشوق خود نثار می‌کند. نگاه غاده به عشق در شعرهای او گاهی عشق معشوق به بیروت تحلیل می‌شود گویی که عشق بزرگ او بیروت است و بالعکس گاهی نمای معشوق بزرگ‌تر است و لبنان عشق ثانویه می‌شود. در عشق به وطن عشق‌های دیگری غیر از وطن نیز گنجانده شده است که می‌تواند عشق به شعر و شاعری، عشق به مرگ، عشق به زندگی و غیره باشد(مدنی، ۱۳۸۵: ۹۹).

زن در نگاه دو شاعره

زن و حقوق زنان در طول تاریخ تحت تأثیر حاکمان و قدرتمندان قرار داشته است. در دنیای امروز با وجود حرکت‌های اجتماعی و فرهنگی به ویژه فعالیت‌های زنان، مظلومیت زنان همچنان در جامعه مدرن به چشم می‌خورد. زن در دوران قبل معاصر که هم‌زمان با عصر مشروطه در ایران است- در جوامع شرقی و اسلامی به طور تقریبی

دارای جایگاه یکسان و مشترکی بوده است. *غاده السمان*، زنی را به تصویر می‌کشد که در خانه او اندیشه و الفبا قربانی اعمال روزمره‌ای است که همه زنان به آن گرفتارند. هدر دادن وقت با پخت و پز، گردگیری، برق انداختن ظروف و... سبب می‌شود که استعدادهای زن نهفته بماند و پایمال شود:

«تموت الأبجدية، في بيت المرأة الشرقية/ في مذبحة التفاصيل الصغيرة اليومية.../ هل لمعت الأواني الفضية بدل حروف الأبجدية؟! هل مسحت الغبار عن الأرائك/ وتركته يغطي أهدابك تحت الكحل؟!.../ ثمة مقبرة اسمها التفاصيل/ تدفن فيها أبجدية المرأة الشرقية...
... ولن أغفر لك،/ التجول في شوارع عمر.../ وأعلنت الأحكام العرفية في شبكتي العصبية... أشهد عكس الريح/ أشهد على عصيان...»

غاده تسلیم ناپذیر است؛ فرهنگ جوامعی که در آن می‌زیست سنتی است. مردان در این جوامع سنتی، زن را جزئی از مایملک خود به حساب می‌آورند. مهریه و شیربها که فرهنگ اسلامی مرد را به پرداخت آن به زن ملزم نموده است، در نگاه بسیاری از مردان هزینه‌ای است که در قبال خرید جان، عشق، مال، خون، روح و شعور زن پرداخته می‌شود؛ بنابراین، مرد به خود اجازه می‌دهد که هر گونه می‌خواهد با زن رفتار کند. در جامعه ایران و عرب و در میان تفکرهای رنگ و رو باخته آنان که برگرفته از عرف جاهلیت است، امثال *غاده* جان خود را به دست گرفتند و فریاد زدند «نه!»

غاده خواستار برابری حقوق خود با مرد نیست. آن‌ها آزادی اندیشه و اراده می‌خواهند و *غاده* از درد زنانی می‌گوید که در قرن‌های پیش زنده به گور شدند و زنانی که در قرن حاضر نیز وضعیت بهتری از گذشته ندارند:

«رغم بشرتي البيضاء،/ أنا امرأة زنجية بمعنى ما/ لأنني امرأة عربية!.../ كنت موؤدة تحت صحاري الجاهلية،/ وصرت في عصر المشي فوق القمر/ موؤدة تحت رمال الاحتقار المتوارث/ والإدانة المسبقة لي» (السمان، ۱۳۷۸: ۴۶)

یوسف/دریس نویسنده معاصر مصری درباره او می‌نویسد: «غادة السمان انقلابی در ادبیات زنانه است» و *سلمی الخضراء الجویسی* (شاعر و نویسنده) می‌گوید: «نمونه‌ای شگفت‌انگیز از جرأت و مبارزه دلیرانه در برزخی است که در وطن عربی در این بخش از قرن بیستم مکانی قانونی ندارد. خدمت او به قضیه زن خدمتی عظیم است، زیرا *غاده* در

نوشته‌هایش همواره زن را از دست خودش و هراس‌ها و جهل نسبت به حقوقش آزاد کرده است. غادة السَّمان برهانی است بر این که روشنفکر می‌تواند در سرزمین وطن مبارزه کند و ثابت قدم باشد» (السَّمان، ۱۳۷۸: ۱۵۲).

وی در قطعه «گنج عفت»، به عنوان مهم‌ترین شعری که در رابطه با زنان سروده است - وضع نامطلوب اجتماعی - سیاسی زنان ایرانی را بیان می‌کند و اوضاع زنان زمانه خود را به تصویر می‌کشد و از حقوق ایشان دفاع می‌کند (همان). زنی که نه حق رأی داشت، نه حق درس خواندن و نه کسی که این حقوق سلب شده‌اش را بستاند.

زندگی و مرگش اندر کنج عزلت می‌گذشت

زن چه بود آن روزها، گر زآن که زندانی نبود

کس چو زن اندر سیاهی قرن‌ها منزل نکرد

کس چو زن در معبد سالوس، قربانی نبود

او نسبت به وضع اجتماعی و حقوقی زن و وضع آموزشی او معترض است؛ به نظر او دور نگه داشتن زن از آموزش و دانش، در حکم حربه‌ای بوده برای هرچه بیش‌تر در بند کشیدن او، و گرنه میان زن و مرد از حیث توانایی دانش‌آموزی هیچ تفاوتی نیست:

از برای زن به میدان فراخ زندگی

سرنوشت و قسمتی جز تنگ‌میدانی نبود

نور دانش را ز چشم زن نهان می‌داشتند

این ندانستن، ز پستی و گرانجانی نبود

زن کجا بافنده می‌شد، بی نخ و دوک هنر

خرمن و حاصل نبود، آنجا که دهقانی نبود

میوه‌های دکه دانش فراوان بود، لیک

بهر زن هرگز نصیبی زین فراوانی نبود

(اعتصامی، ۱۳۷۹: ۲۵-۲۹)

پروین در اشعارش با تأکید بر نظریه خود که روی آوردن به دانش است، به دفاع از حقوق زنان می‌پردازد. او زنان را به کسب فضل و دانش ترغیب کرده و از تقلید بر حذر داشته است. وی پا را فراتر نهاده، با لحنی پرخاشگرانه و اعتراض آمیز، به عقیده برتر

دانستن پسر بر دختر می تازد و کسب دانش را تنها راه مقابله با عقیده «پسر هشیار و دختر کردن است» می‌داند:

پستی نسوان ایران، جمله از بی‌دانشی است

مرد یا زن، برتری یا رتبت از دانستن است

به که هر دختر بداند قدر علم آموختن

تا نگوید کس، پسر هشیار و دختر کردن است

(همان: ۲۱۷)

زن و جایگاه او در اجتماع، از مهم‌ترین و اصلی‌ترین درونمایه‌های شعر پروین و غاده است. این دو شاعر سنت شکن برای بیان رنج‌ها و محدودیت‌هایی که نسبت به زنان اعمال شده است و نیز ملموس کردن آنچه در ذهنشان برای بیان این‌آلام می‌اندیشیده‌اند، از استعاره‌های مفهومی بهره برده‌اند و با استعاره‌هایی چون «زندگی جنگ است» به بیان مشکلات زنان پرداخته‌اند. استعاره‌های مفهومی یا شناختی، مفاهیم انتزاعی را در قالب مفاهیم ملموس بیان، و با تغییر قلمرو آن‌ها زمینه فهم و درک آن‌ها را هموارتر می‌کنند.

غاده و پروین در یک نگاه

شاید برای پرداختن به شباهت‌ها و تفاوت‌های اشعار پروین و غاده، دلایلی از این دست که هر دو شاعر هستند، معاصر هستند، و زن هستند کافی باشد، اما عناصر مشترک دیگری نیز در این میان وجود دارد که مقایسه این دو شاعر را اجتناب ناپذیر می‌کند؛ اینکه هر دو زنانی هستند شرقی، و در جوامعی سنتی بالیده‌اند که همواره زن را مورد بی‌مهری قرار داده و ارزش‌ها و برخوردهای فرهنگی آن موقعیت اجتماعی زن را رقم زده، اینکه این دو زن نسبت به مسائل پیرامون خود بی‌تفاوت نبوده و اغلب در برابر کنش‌های یکسان واکنش‌های یکسان نشان داده‌اند، اینکه هر دو زنانی معترض بوده‌اند، اینکه در برابر عرف جامعه ایستاده‌اند، و مهم‌تر از همه اینکه هر دو در کار خود صدق عاطفه داشته‌اند عناصری هستند که بررسی دقیق‌تر و عمیق‌تر شباهت‌ها و تفاوت‌های اشعار پروین و غاده را اجتناب ناپذیر کرده است. در طول زندگی، غاده/السمان شاهد

بزرگ‌ترین اتفاقات و حوادث سیاسی، اجتماعی در طول تاریخ اعراب می‌باشد با توجه به مشکلاتی که غاده در طول حیات خود پشت سر گذاشته اما هیچ‌گاه دست از تلاش بر نداشته است، به نظر می‌رسد او انسانی تاب آور است. به همین دلیل به جست‌وجوی تاب آوری در اشعار او پرداخته شد. *غاده السمان* در اشعارش ویژگی‌های انسان‌های تاب آور را به خوبی بازنمایی می‌کند. در عین حالی که دوست می‌دارد در همان حال عشق برای او قفسی نمی‌شود که نتواند از آن رها شود. بنابراین اگر در رابطه‌ای شکست خورد، زمین‌گیر نمی‌شود و می‌تواند تعادل خود را بازیابد. *غاده* از حوادث ناگوار در مانده نمی‌شود و با کمک نیروی عظیم امید، چنگ زدن به نقاط قوت و توانمندی‌های خود، همچنین توانایی خوش بینی و مثبت اندیشی، از حوادث به وجود آمده به سلامت عبور می‌کند. *غاده* زندگی هدفمندانه‌ای را برای خود رقم زده و معنای زندگی خودش را خود تدوین نموده است. نگاهش به گذشته همراه با دیدن زیبایی است. *غاده السمان* انسان را دوست دارد و به جهان هستی عشق می‌ورزد (شاکری مطلق، رضوانی، ۱۳۹۵: ۱۶۷).

بررسی اشعار *غاده السمان* این امکان را فراهم می‌کند، تا ضمن یافتن تاب آوری در ابیات آن از این گنجینه جادویی جهت آموزش تاب آوری بهره جست. شعر این کلام جادویی می‌تواند بی‌واسطه بر ذهن انسان نقش بندد با بررسی شعر *غاده السمان* روشن می‌شود که بن مایه‌های شعر او را سنت، وطن، عشق، انسان دوستی، تبعیض و تعصب‌ستیزی تشکیل می‌دهد و برای بیان این مسائل به اسطوره و رمزپردازی توجه ویژه نموده و در این راستا از رمزهای موجود در ادبیات سوریه فراتر رفته است. او از رمزهای اسطوره‌های یونانی، رمزهای اسطوره‌های دینی، رمزهای اسطوره‌های مردمی و رمزهای طبیعی از جاندار و بی‌جان برای بیان معنای مورد نظر خود سود جست است. غربت ناشی از جنگ و آوارگی و مهاجرت به سرزمین بیگانه از درون مایه‌های اصلی شعر *غاده السمان* است و شاعر اصطلاحاتی مانند گذرنامه‌ها، اوراق اقامت، پروانه کار و همچنین گوسفندان غربت و پرنده سپید نوروزی را در اشعارش نماد غربت قرار داده است (همان: ۷۸). پروین/اعتصامی از جمله شاعرانی است که چه در زمان حیات و چه پس از آن همواره از سوی منتقدان ادبی مورد توجه بوده‌اند. از مهم‌ترین ویژگی‌های ادبی آن که در آثارشان تجلی پیدا کرده است؛ دیگرگونه خواهی، صراحت و جسارت ورود به موضوعاتی است که

اجتماع و فضای سیاسی آن دوران، تاب تحمل آن را نداشته است. از جمله رویکردهای دیگرگونه خواه دو شاعر، دیدگاه‌های آنان در رابطه با نقد اوضاع حاکم بر اجتماع و تبیین جایگاه زن و ارائه تصویری نوین از زن می‌باشد. به بیانی دیگر، محور اساسی آثار این دو شاعر بزرگ و مردمی، عشق، زن و مسائل سیاسی و وطنی می‌باشد که نه به عنوان یک امر تصنعی و تقلیدی، بلکه به عنوان عناصر مهم تجربه شعری و شعوری آنان، در آثارشان حضور چشمگیری دارد (عالی کرد کلایی، زکریا پور، ۱۳۹۴: ۱۲).

نتیجه بحث

ادبیات و به ویژه شعر، با همه وابستگی به تمدن و فرهنگ و جغرافیا و با تمام تکثر و گوناگونی و تفاوت‌ها، زبان مشترک و مشابه بیان دردها، آرمان‌ها و عشق‌های اقوام و ملل مختلف است. تطبیق و مقایسه دو اندیشه، فرهنگ و تفکر از جمله مطالعاتی است که اندیشمندان در راستای دریافت حقایق و ریشه‌های فکری بزرگان علم و ادب، به آن نیازمند بوده‌اند. ادبیات تطبیقی به بررسی تلاقی ادبیات در زبان‌های مختلف در روابط آن‌ها در گذشته و حال و روابط تاریخی آن از حیث تأثیر و تأثر در حوزه‌های هنری، جریان‌های فکری، مکاتب ادبی، موضوعات و افراد می‌پردازد. در ادبیات تطبیقی بیش از هر چیزی می‌توان به نقاط وحدت اندیشه بشری پی برد که چگونه اندیشه‌ای در نقطه‌ای از جهان توسط اندیشمندی، ادیب و شاعری مطرح می‌شود و در نقطه دیگر همان اندیشه به گونه‌ای مجال بروز می‌یابد. بی‌شک، عوامل محیطی در شکل‌گیری شخصیت فردی، اجتماعی و هنری این دو شاعر در درجه اول اهمیت قرار دارد و مشابهت‌های محتوایی اشعار این دو، در پرتو همین عوامل محیطی قابل بررسی و تحلیل است. بررسی مضامین فوق در شعر دو شاعر نشان می‌دهد که این هر دو، کم و بیش همه این مفاهیم را در شعر خود به کار برده‌اند اما بسامد کاربرد آن‌ها و نیز کیفیت بکارگیری‌شان در زبان شعری نقطه افتراق ایشان است. کیفیت و بسامد مضامین و درونمایه‌هایی که نام برده شد، در بررسی تطبیقی، با توجه به عصر و زمانه زندگی و نیز زبان و فرهنگ تاریخی اجتماعی شاعران تبیین می‌شود، و همین امر میزان شباهت‌ها و تفاریق میان هر کدام از این دو شاعر را مشخص کرده، میزان تأثیرپذیری آن‌ها از یکدیگر را نشان می‌دهد. غاده

السمان، با جرأت و جسارت خود، به ظلمی که از ابتدای تاریخ بر زن روا داشته شده اعتراض می‌کند و برای آزادی اراده، با سنت‌های غلط و عقب ماندگی‌های فکری جامعه خود می‌جنگد. او زنی عرب است که با قلمش به مبارزه با مردسالاری‌های جامعه‌ای برمی‌خیزد که زنده به گور کردن زنان را نشانه عربیت و از افتخارات خود می‌دانستند. اعتراض او فقط برای احیای حقوق زن عرب نیست، او علیه درد مشترکی به پا خاسته که تمام زنان دنیا به آن گرفتارند. پروین نیز با نگاه زنانه خود بازگوکننده احساساتی است که تا به حال زنان اندکی جسارت به زبان آوردن آن‌ها را در ملأ عام داشته‌اند، به گونه‌ای که در هر عصری پس از پروین، شعر او با احساسات درونی خوانندگان همخوانی دارد.

به طور کلی باید گفت که *غاده السمان* از مضامین و درونمایه‌های مشترکی با شعر پروین/اعتصامی بهره برده است که بی‌تردید، یا نتیجه شباهت‌های فرهنگی، اجتماعی و قومی آن دو است و یا نشانه تأثیرپذیری ادبیات ملت‌های آن‌ها از یکدیگر و یا حتی خود این شاعران از یکدیگر؛ ترتیب زمانی دوره زندگی دو شاعر ما یعنی پروین و *غاده* (۱۹۴۲ تا زمان حال)، روابط فرهنگی ملت‌های ایران، سوریه و نیز شباهت‌های انکارناپذیر اشعار *غاده* با پروین نشان از تأثیرپذیری یکی از دیگری است. همانطور که بررسی‌ها نشان می‌دهد تفاوت‌های میان اشعار پروین و *غاده* ناشی از دو مقوله عرضی است و نه ذاتی. چراکه هر دو شاعر در ذات خود بسیار به هم شباهت دارند. هر دو تصویر زمان و مکانی هستند که در آن زیسته‌اند، اما با چهره‌ای معترض که نسبت به هیچ یک از مسائل پیرامون خود نمی‌توانند بی تفاوت باشند، و همین بی تفاوت بودن نسبت به جهان بزرگ‌ترین و مهم‌ترین وجه تشابه دو شاعر است. اما دو مقوله عرضی که موجب تفاوت‌هایی در شعر پروین و *غاده* شده‌اند مسأله جنگ و زندگی خانوادگی آن دو است. اینکه بازتاب جنگ را در شعر پروین نمی‌بینیم تنها یک دلیل دارد و آن این است که شاعر در دورانی بدون جنگ و خونریزی زندگی کرده و حال آنکه *غاده* در فضایی جنگ‌زده و آسیب دیده زندگی می‌کرده و نمی‌توان منکر تأثیرگذاری فضای پیرامون شاعر بر شعر او بود.

غاده السمان و پروین اعتصامی از جمله شاعرانی هستند که چه در زمان حیات و چه پس از آن همواره از سوی منتقدان ادبی مورد توجه بوده‌اند. از مهم‌ترین ویژگی‌های ادبی آن‌ها که در آثارشان تجلی پیدا کرده است؛ دیگرگونه خواهی، صراحت و جسارت ورود به موضوعاتی است که اجتماع و فضای سیاسی آن دوران، تاب تحمل آن را نداشته است. از جمله رویکردهای دیگرگونه خواه دو شاعر، دیدگاه‌های آنان در رابطه با نقد اوضاع حاکم بر اجتماع و تبیین جایگاه زن و ارائه تصویری نوین از زن می باشد. به بیانی دیگر، محور اساسی آثار این دو شاعر بزرگ و مردمی، عشق، زن و مسائل سیاسی و وطنی می باشد که نه به عنوان یک امر تصنعی و تقلیدی، بلکه به عنوان عناصر مهم تجربه شعری و شعوری آنان، در آثارشان حضور چشمگیری دارد.

کتابنامه

- آژند، یعقوب. ۱۳۸۳ش، *انواع ادبی در ایران امروز*، تهران: قطره.
- اعتصامی، ابوالفتح. ۱۳۸۸ش، *تاریخچه زندگانی پروین اعتصامی*، تهران: سخن.
- اعتصامی، پروین. ۱۳۷۹ش، *دیوان اشعار*، به کوشش حسن احمدی گیوی، با مقدمه ملک الشعرای بهار، تهران: قطره.
- افروغ، عماد. ۱۳۷۷ش، *فضا و نابرابری اجتماعی*، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، دفتر نشر آثار علمی.
- بهبهانی، سیمین. ۱۳۷۰ش، *پروین اعتصامی در یادنامه پروین*، گردآوری دهباشی، تهران: دنیای مادر.
- راوندی، مرتضی. ۱۳۵۷ش، *تاریخ اجتماعی ایران*، ج ۳، تهران: امیرکبیر.
- السمان، غادة. ۱۳۸۷ش، *ابدیت، لحظه عشق*، ترجمه عبدالحسین فرزاد، تهران: چشمه.
- السمان، غادة. ۲۰۰۰م. *رقص مع البوم*، بیروت: منشورات غادة السمان.
- السمان، غادة. ۲۰۰۲، *رسائل الحنین الی الیاسمین*، بیروت: منشورات غادة السمان.
- السمان، غادة. *در بند کردن رنگین کمان*، ترجمه عبدالحسین فرزاد، چاپ دوم، تهران: نشر چشمه.
- شیخ‌الاسلامی، پری. ۱۳۵۱ش، *زنان پیشرو و روزنامه‌نگار*، تهران: مازگرافیک.
- مدنی، نسرین. ۱۳۸۵ش، *در کوچه‌های خاکی معصومیت*، تهران: نشر چشمه.

مقالات

- ابراهیمی فر، طاهره و فرزانه دشتی. ۱۳۹۲ش، «نابرابری‌های اجتماعی در اشعار پروین اعتصامی»، *مجله پژوهش‌های سیاسی*، سال ۳، شماره ۱، صص ۸-۳۹.
- احیایی، لاله و کبری خسروی. ۱۳۸۹ش، «عشق در آینه اشعار پروین اعتصامی و نازک الملائکه»، *سخن عشق*، ویژه تعامل ادبی ایران و جهان، شماره ۳۳ و ۳۴، صص ۱۱۹-۱۳۶.
- پولادی، منیژه و امیرحسین همتی و کامران قدوسی. ۱۳۹۶ش، «بررسی تطبیقی کهن‌الگوهای آنیما و آنیموس در اشعار سیمین بهبهانی و غادة السمان»، *کاوشنامه ادبیات تطبیقی*، شماره ۲۶، صص ۱-۲۰.
- داودی مقدم، فریده و طاهره اختری. پاییز و زمستان ۱۳۹۵ش، «عصیان و هنجارگریزی در شعر فروغ فرخزاد و غادة السمان»، *ادب عربی*، ۸(۲)، صص ۹۳-۱۱۲.
- ذوالفقاری، ابوالفضل و مسلم میرزایی. ۱۳۹۰ش، «نابرابری جنسیتی و طبقاتی در اندیشه پروین اعتصامی»، *نشریه زن در فرهنگ و هنر*، سال ۲، شماره ۳، صص ۳۵-۱۹.

- روان شاد، علی اصغر و احمد ابراهیمی نیا. ۱۳۹۷ش، «خردورزی در منظومه‌های تمثیلی احمد شوقی و پروین اعتصامی»، کاوشنامه ادبیات تطبیقی، شماره ۳۰، صص ۴۱-۶۸.
- ریحانی اردبیلی، عظیمه و نسرین ابریقی و عاطفه کلاهی. ۱۳۹۷ش، «مقایسه تطبیقی جایگاه زن در اشعار غاده السمان و پروین اعتصامی»، سومین همایش بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی، صص ۱-۱۲.
- شاکری مطلق، ابراهیم و سیدبهاء‌الدین رضوانی. ۱۳۹۵ش، «بررسی مؤلفه تاب‌آوری روانشناختی در اشعار غاده السمان»، کنگره بین‌المللی زبان و ادبیات.
- مصصامی، سمیرا و سیدرضی میرصادقی. پاییز ۱۳۹۵ش، «بررسی جایگاه و انواع تشبیه از لحاظ ساختار و شکل و مضمون و محتوا در دیوان پروین اعتصامی»، مجله پژوهش‌های ادبی و بلاغی، شماره ۱۶، صص ۷۳-۹۰.
- عالی کرد کلایی، حمید و هنگامه زکریا پور. ۱۳۹۴ش، «بررسی تطبیقی جایگاه زن در اندیشه‌های نزار قبانی و پروین اعتصامی»، کنفرانس بین‌المللی ادبیات و پژوهش‌های تطبیقی در آن.
- قربانی مادوانی، زهره و مینا عربی. بهار و تابستان ۱۳۹۷ش، «تحلیل ناامنی نشانه‌ای در رمان «لیلة المليار» از غادة السمان»، زبان و ادبیات عربی، شماره ۱۸، صص ۱۶۷-۱۹۱.
- کاکاوند قلعه نویی، فاطمه و عفت نجار نوبری، ۱۳۹۶ش، «رویکرد بینامتنی در آموزه‌های تعلیمی پروین اعتصامی و مولوی»، مجله فنون ادبی، شماره ۲۱، صص ۴۷-۵۶.
- مدیر شانه چی، محسن. ۱۳۸۷ش. «سیری در اندیشه سیاسی و اجتماعی پروین اعتصامی»، پژوهش حقوق و سیاست، سال ۹، شماره ۲۳، صص ۲۰۱-۲۲۶.
- نظری منظم، هادی و پروینی، خلیل و هدایتی، نازنین. زمستان ۱۳۹۷ش، «صورة الآخر الشرقي في أدب الرحلات لغادة السمان»، کاوشنامه ادبیات تطبیقی، شماره ۳۲، ص ۱۷۲.
- نوروززاده چگینی، وحیده. ۱۳۹۷ش، «رد پای کودکی در اشعار پروین و فروغ؛ بررسی تطبیقی مضامین مشترک و غیر مشترک فروغ فرخزاد و پروین»، نقد کتاب کودک و نوجوان، شماره ۱۸، صص ۱۴۹-۱۶۰.

Bibliography

- Agand, Yaghub. 2004, *Literary Types in Iran Today*, Tehran: Qatreh.
- Etesami, Abolfath. 2009, *Life History of Parvin Etesami*, Tehran: Sokhan.
- Etesami, Parvin. 2000, *Poetry Divan*, by Hassan Ahmadi Givi, with an introduction by Malek Al-Shoaraye Bahar, Tehran: Qatreh.

- Afrough, Emad. 1998, *Space and Social Inequality*, Tehran: Tarbiat Modares University, Scientific Works Publishing Office.
- Behbahani, Simin 1991, *Parvin Etesami in Parvin's memoir*, compiled by Dehbashi, Tehran: Mother World.
- Ravandi, Morteza 1978, *Social History of Iran*, Volume 3, Tehran: Amirkabir.
- Al-Saman Ghadeh, 2008, *Eternity, the moment of love*, translated by Abdolhossein Farzad, Tehran: Cheshmeh.
- Al-Saman Ghadeh, 2000, *Raghs Maa Al-Bom*, Beirut: Publications of Ghada Al-Saman.
- Al-Saman Ghadeh, 2002, *Letters from Al-Hanin to Al-Yasmin*, Beirut: Publications of Ghada Al-Saman.
- Al-Saman Ghadeh, *Closing the Rainbow*, translated by Abdolhossein Farzad, second edition, Tehran: Cheshmeh Publishing .
- Sheikh Al-Eslami, Pari, *Leading Women and Journalist*, Tehran: Mazgraphic.
- Madani, Nasrin. 2006, *In the Dirty Alleys of Innocence*, Tehran: Cheshmeh Publishing.

Articles

- Ebrahimifar, Tahereh and Farzaneh Dashti. 2013, "Social Inequalities in Parvin Etesami's Poems", *Journal of Political Research*, Volume 3, Number 1, pp. 8-9.
- Ehyaiy, Laleh and Kobra Khosravi. 2010, "Love in the Rituals of Parvin Etesami's Poems and Nazak Al-Malaeke", *The Word of Love, Special for the Literary Interaction between Iran and the World*, No. 33 and 34, pp. 119-136.
- Pouladi, Manijeh and Amir Hossein Hemmati and Kamran Qodussi. 2017, "A Comparative Study of Anima and Animus Archetypes in the Poems of Simin Behbahani and Ghada Al-Saman", *Journal of Comparative Literature*, No. 26, pp. 1-20.
- Davoodi Moghadam, Farideh and Tahereh Akhtari. Fall and Winter 2016, "Rebellion and deviation in the Poetry of Forough Farrokhzad and Ghada Al-Saman", *Arabic Literature*, 8 (2), pp. 93-112.
- Zolfaghari, Abolfazl and Moslem Mirzaei. 2011, "Gender and class inequality in the thought of Parvin Etesami", *Journal of Women in Culture and Art*, Volume 2, Number 3, pp. 19-35.
- Ravan Shad, Ali Asghar and Ahmad Ebrahimi Nia. 2018, "Reasoning in the allegorical systems of Ahmad Shoghi and Parvin Etesami", *Journal of Comparative Literature*, No. 30, pp. 68-41.
- Reyhani Ardabili, Azimeh and Nasrin Abriqi and Atefeh Kolahy 2018, "Comparative comparison of the position of women in the poems of Ghadeh Al-Saman and Parvin Etesami", *Third International Conference on Management Research and Humanities*, pp. 1-12.
- Shakeri Motlagh, Ibrahim and Seyed Bahauddin Rezvani. 2016, "Study of the component of psychological resilience in Ghada Al-Saman poems", *International Congress of Language and Literature*.
- Samsami, Samira and Seyed Razi Mirsadeghi. Fall 2016, "Study of the position and types of similes in terms of structure, form, content and content in Parvin Etesami's Divan", *Journal of Literary and Rhetorical Research*, No. 16, pp. 73-90.
- Ali Kurd Kalaei, Hamid and Hengameh Zakariapour. 2015, "A Comparative Study of the Position of Women in the Thoughts of Nezar Ghobani and Parvin Etesami", *International Conference on Literature and Comparative Research*.

Ghorbani Madwani, Zohreh and Mina Arabi. Spring and Summer 2018, "Analysis of Signs Insecurity in the Novel" Leilat al-Maliar "by Ghada Al-Saman", Arabic Language and Literature, No. 18, pp. 167-191.

Kakavand Ghaleh Noei, Fatemeh and Effat Nojar Nobari, 2017, "Intertextual Approach in the Teaching Teachings of Parvin Etesami and Molavi", Journal of Literary Technologies, No. 21, pp. 47-56.

Modir Shane Chi, Mohsen. 2008 "A Look at Parvin Etesami's Political and Social Thought", Law and Politics Research, Volume 9, Number 23, pp. 201-226.

Nazari Monazam, Hadi and Parvini, Khalil and Hedayati, Nazanin. Winter 2018, "Surat Al-Akhar Al-Sharghi Fi Adab Al-Rahlat Leghade Al-Saman", Journal of Comparative Literature, No. 32, p.172.

Nowruzzadeh Chegini, Vahideh. 2018, "Childhood footprint in the poems of Parvin and Forough; A comparative study of common and non-common themes of Forough Farrokhzad and Parvin ", Children and Adolescents Book Review, No. 18, pp. 149-160.

A Comparative Study of the Common Themes of Women in Ghada Al-Saman and Parvin Etesami's poetries

Saeedeh Mirhaghjoo Langroudi

Faculty member, Science and Technology Information Center and Islamic World Science Citation Database

Fatemeh Ali Nejad Chamazakti

Faculty member, Science and Technology Information Center and Islamic World Science Citation Database

Abstract

Ghada Al-Saman is a Syrian contemporary poet that wife, love, discrimination and anti-prejudice are the main themes of most of his poems. He is best known around the world as a writer. Parvin Etesami is an Iranian poet whose poems express love for humanity, freedom, social justice, science, art and love for the deprived and suffering strata of society. This study examines the biographies and poems of two women poets and enumerates the similarities and differences in themes and concludes how two poets in two close periods of time can be so similar and through the lens of emotion of these two women look at the world and the issues in it, and achieve the new and innovative ideas in the adaptation between Persian and Arabic literature.

Keywords: Comparative Literature Poetic Experience Woman Love Homeland.